

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 6.

Fylke: Akershus

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Aker

Emne: Musikkinstrumenter

Bygdelag:

Oppskr. av: Otto Valstad

Gard: Valstad, øvre

(adresse): pr Uvalstad

G.nr. 30 Br.nr. 2

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Etter egen røynsle

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Fela (eifela) har i lange tider vært det mest brukte og gjevste musikkinstrument her. Det var både norsk og tysklaga fela. Både far og bestefar spilte på alm. norske fela. På mors side var det spilemunnar så langt tilbake sagnet går. Ingen har jeg hørt kunne få fela til låte som bestefar, Johan Solstad.

Jeg har også spilt fela. Da jeg blei lærer på mid- delskolen i Tønsberg måtte jeg bl.a. undervise alle skoleguttene i sang. Salmotikon som var det eneste instrument jeg kunne "traktere" dugde ikke for en vanlig gutteflokk på 50-60 stykker. Jeg måtte bruke fela, men hadde ingen og kunne ikke bruke en heller, og ikke hadde jeg penger å kjøpe en for. Jeg måtte derfor lage en øyd på sløydskolen. Jeg hadde ikke annet verkstøy enn alm. sløydverktøy og ingen modell å se etter, derfor blei fela litt for lang og litt for ^{tykk} kort, men ellers ganske god. Bænn og trøskel er laget av løn, likeså hals (halsen) med hær; skemer og gripbrett av i-benkeall og lokke av gran med innlagt kantlist av løn. ~~De~~ Strengholder og stol er kjøpte saker.

Så tok jeg 9 timer undervisning hos musiklærer Knutsen på Høsten, og derpå tok jeg fatt på sangundervisning. Dette var i begynnelsen av 80 årene. Jeg brukte fela i et lite diletantorkester som ammenfali-

nist. Da bratschoisten var reisti måtte jeg rigge fele
 mi om til bratsch og bruke den som sådan. Sidan
 steig den til første fiolin. Men hwiler må i kassa si.
Bratsch var et ukjent instrument her i bygda, likeså
 cello, men bassen (bass) var i bruk her, i allefall i 20-30
 åra. Men den hadde bare tre strenger inntil kembassu
 med fire strenger kom i 70 åra. No annet strykeinstru-
 ment var ikke i bruk her uten salmodikon, som bare
 bruktes i skole. Den vakte ~~en~~ stor oppsikt da de fir-
 ste salmodikoner kom i bruk på ungdomsskolen -
 det var i 30 åra. Mange måtte opp for å høre på den
 og kamsanger. Jeg laga min, omens jeg gikk på se-
 minarit i 1880. Den bestod av bann, låkk og
 sier og med et smalt Brett med koneskala oppå. Under
 bogadraget et rundt hul som slapp lyden (Ljøen) ut.
 De eldste salmodikoner var ikke innbultede ^(innbultet) var bare
 et tette brestykke. Den ga dårlig lyd.

Felebogen var som nå såleuge jeg kan minnes, men
 jeg hørte tale om at de i gammel ti brukte en litt kro-
 ket grankvist og brukte gokva istedet for harpikes (har-
 peis) Jeg kan såvidt erindre den kjente Wergelandsgut-
 ten hadde en slik boga. Han satt ved ornen (ommen) her
 hime og spilte så ivrig at boga hans fänk inn i
 omnen og brant opp. For måtte skaffe ham en ny.
 Andre stengeinstrumenter var alm. harpe (ikke pedalharpe)
 og klaver og spinott, men disse instrumenter bruktes bare
 hos de "kondisjonerte"-presteløpere o.l. De hadde også
colsharper som blei hengt i vænn ved lytthus og hage-
 benker. De hadde 3 eller flere strenger.

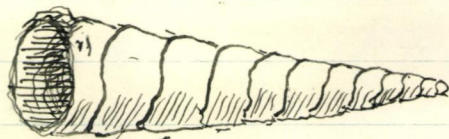

Vindfangsfløla kunne stilles etter vinden.

Flere strengeinstrumenter var ikke i bruk her, når undtas pianoforlet feila og basen.

Av blåseinstrumenter var det først og fremst klarinetten som var i bruk. Den sammen med en eller to feiler spilte på brureferd, bryllup og danselag. Uvinnelig fløyte var bare leilighetsvis brukt her, likeså trompet og jagthorn.

Luren opphørte her omkring 1830. Den var laga av to lange, smale trestykker med en halvriind rand etter midten, slik at når disse to trestykkene lagdes sammen blei det et langt rundt hull (tril) ~~etter~~ som var stukt utvidd i den nedste enden. Så blei disse trestykkene surret ihop med lange sevestrimler, hullet litt utvidd i øverste enden for lepen og luren var ferdig. I den seinere tid blei hullet boret ut med et langt bor. Når vi gjelte kua om våren laga vi orelurer. Så os ut en slett og smekker orestavene som vi flekka og rulla i hop så det blei en slags lur. Den var kortere og tjukkere enn en alm. lur.

Var du riktig laga, var det bra lät i den.

Fløyte var ikke i bruk, undtagen siljefløyte. Men den laga vi alle, og den har de laga i uunnelige tider her. Likeså siljupipa, som egentlig bare var en meget stutt siljefløyte (siljefløyte). Et slags blåseinstrument laga vi av slåkke (sprøytegras) Vi fikk et rør med tett bånd og blåste i den åpne enden.

Blåse på grassåra mellom tommelfingra (tommarstatta) brukte vi. Med det kunne vi gale som en topp.

Av stikken på lövottann laga vi blåseinstrumenter. Vi spaltet den i den tynneste enden, så den virket som tanga i en klarinet ~~og så det blei~~ og så det blei

4

en slags horn tone. Jeg som var musikalisk laga flere etter skalatonene f eks c d e f g. Jeg fant straks ut at e, e og g lot pent i hop, men kom en av de andre med så skurra det. Jeg og mine søster kunne spille "gäbban Naa" med disse primitive instrumente. Jeg hadde cern, min eldre søster dorn o s v. Så blåste jeg c c en annen blåste e e en tredje d d en fjerde f f o, s. v. Dette skaffa os mye moro.

Munnspill (harmonikke) kom i bruk og avløste munnharpa likesom trekkspillet (baljespillet) for en stor del av lörde fela. Det var i slutten av trettiåra. Da kom litt etter litt pianoforte også utover bygda.

En og annen skolemester og organist hadde småorgler (harmonium) enkelt hjemmaggjorte. I 16-17 årsalderen laga jeg et pipeorgel, pipene kjøpte jeg hos en orgelbygger de var utrangjerde, belger, klaviatur og rusten gjorde jeg sjøl.

Trommer fantes ikke, men de gamle tambåren og underaf fisene brukte blikspanns for moro skyll.

Kvåkesmuller var i bruk, likesom veikhaner hadde bjeller de slo på. Og i bekkene baka hammer på takstein o. l. og gjorde larm. Leirgånker kjøpte vi.

Kvæne hadde bjeller, hest og sauen vekter. Hestene hadde ^{oppå} dombjeller. Når prosene kjørte gjennom dalen her med den gilde dombjellekransen på hestene, da klang det herlig i vinterlufta! Det var no annet enn bilenes sirener nå.

Det har vært flinke musikere her i Asker. Den eldste spillomann jeg har hørt om her var Hans Fløy.^{x)} Han levde under Svenskekrigen og var en dyktig komponist. Etter ham kom Labrätta musikken; det var tre brødre, levde fra 1820 til 1855.

Da kom Torse musikken som bestod av fire brødre, hvorav de tre gikk i snekkertare hos far og bodde her. — Den eolsharpe jeg har er ca. 1,15 m lang og 18 cm bred.

x) En av hans slegginger i seinere^{tid} Per Fusdal blei tubaist ved operan i Stockholm. "En jaket til å blåse," sa den berømte svenske sanger "Lunken" til meg en gang der borte.